

# Jeugdherinneringen rond nieuwjaar

Georges Vandewalle

Als we stilaan de steert van het jaar naderden en Uuznietje Kanegems<sup>1</sup> winkeltje voor spekken, schoolgerief en wat weet ik al<sup>2</sup> een speciale etalage opgezet had voor nieuwjaarsbrieven, moesten wij van moeder de nodige brieven gaan kopen: een voor peter, een voor meter en natuurlijk ook een voor vader en moeder: da' was drie.

Ik zie ze nog liggen, die documenten met rechte of getande zijanten, met of zonder gouddruk en rijk versierd met kleurrijke blommetjes of afbeeldingen van heiligen of van het kerstgebeuren en al dan niet voorzien van glanzende gouden linten. Ze kostten toen nen dikken, een kartje of een half franksje<sup>3</sup> volgens het geval. Uuznietje kende heur ne stiel. "Hoevele moej d'reen"<sup>4</sup>? "Drie, ah ja, en toog ne kee hoevel geld da j' mee-eet"<sup>5</sup>. Dit vergemakkelijkte en verhaastte natuurlijk de verkoop.

Uuznietje spreidde enkele exemplaren ten toon en hielp ons de keus maken, zodat het uitzoeken dan toch niet overdreven lange moest duren. De betaling verliep vlot en steeds kregen we, naar keus dan, ofwel een paar spekken of marbels als geschenk. Tenslotte hielp het wakkere vrouwtje dan nog op de koop toe onze exemplaren in de rug-boekentas steken, kwestie van er goed en ongeplooid in te zitten! "En ge moe ze laten zitten tot da' j'in klasse ziet, he manneke". En zo, preus lik veertig<sup>6</sup>, liepen we de straat over rechte na schole<sup>7</sup> en met de andere kinderen zongen we weldra in farandole: "En den boom, en den boom, en den Goddelijken boom, en den boom die groeid'in d'eerde, en een manneke die riedt te peerde!"; ofwel klonk het: "Schellevis kruupt deure, schellevis is deuregekropen en schelleviaene (?) is blijven

---

<sup>1</sup> Eigenlijk Eugenie Roose, gehuwd met Emiel Verbeke, ook beter gekend onder de naam Miel Storme.

<sup>2</sup> Het winkeltje van Eugenie noemde Het Bazarke, en dat was het ook, men kon er alles en nog wat kopen.

<sup>3</sup> 1 dikken was 10 centimes, of gelijk aan 2 kluiten. 1 kwartje was 25 centimes waard. Dit waren drie muntstukjes met een gaatje.

<sup>4</sup> Hoeveel moet ge 'r hebben?

<sup>5</sup> Toon eens hoeveel geld je mee hebt.

<sup>6</sup> Preus lik veertig = fier als een pauw.

<sup>7</sup> Rechte na schole = recht naar school. De eerste twee leerjaren waren toen ondergebracht langs de andere kant van de straat, in de lokalen van de meisjesschool.

staan, schellevis, kruipt deure"<sup>8</sup>! Tot plots een van de juffrouwen<sup>9</sup> met de klakker<sup>10</sup> teken gaf om in de rang te gaan staan.

Het spreekt vanzelf, als we eenmaal bij juffrouw Vincent in klas waren dat we getieketakt<sup>11</sup> waren om onze keus (?), het resultaat van een van onze eerste, misschien wel de eerste handelsverrichting van ons leven, aan de juf te tonen. De nieuwjaarsbrieven werden voorzichtig uitgehaald en fier als een gieter werden ze ter controle aan de juf voorgelegd. Ze werden trouwens door haar gewetensvol gekeurd, zo meenden we het toch; en het spreekt vanzelf dat we allemaal een beste keus gedaan hadden.

In de klas werd dan medegedeeld wanneer we onze eerste nieuwjaarsbrief zouden schrijven. Je kunt denken dat we verlangend naar deze dag uitzagen; of de juffrouw er even verlangend naar uitzag, weet ik niet, maar kan ik me best voorstellen.

Een paar dagen vooraf hadden we reeds een nieuwe "ballon-pen"<sup>12</sup> gekregen; deze werd dan enkele keren "ingeschreven" zodat ze zo teer niet meer was om kladders te maken, want kladders, dat waren de zwarte spoken waarvan iedereen bang was, zowel wij als de juffrouw.

En vóór de bewuste dag, waarnaar wij enigszins verlangend uitkeken, werd ons ernstig op het hart gedrukt dat we morgen met extra-nette handen moesten naar de klas komen en dat we geen klietepoeppers noch stekkers of bolleketten mochten meebrengen<sup>13</sup>.

Eindelijk kwam toen de dag waarbij die les van "kalligrafie" de bekroning moest worden van de vele uren schriftles die er gedurende het trimester waren aan vooraf gegaan.

Vorbereidend had de juffrouw intussen alles tot in de puntjes geschikt: de inktpotten waren speciaal een paar dagen vooraf bijgevuld, zodat we ook reeds ervaring hadden hoe diep de pen moest ingedompeld worden, ook weeral om hetzelfde spook-

---

<sup>8</sup> Bij het eerste lied werd in farandole een slakkenhuis gevormd en dan in omgekeerde richting weer ontbonden. Bij het tweede lied stonden twee leerlingen met het gezicht naar elkaar toe, wijd van elkaar, de handen in mekaar, hoog boven de hoofden; zingend dan trok de sliert, hand aan hand er onder door.

<sup>9</sup> In het eerste leerjaar stond juffrouw Madeleine Vancoppenolle en in het tweede leerjaar, juffrouw Julienne Vincent.

<sup>10</sup> Klakker: bestond uit twee lichtjes uitgeholde plankjes die met een scharnier verbonden waren. Het was als een boek. Men hield de klakker in de hand open en wanneer men hem toe "klakte" gaf dit een luid klappend gerucht.

<sup>11</sup> We waren vol verlangen.

<sup>12</sup> Wij noemden de pennen ballonpennen, omdat er een ballon ingeprent stond. Ze waren van het merk Baignol en Farjon.

<sup>13</sup> Klietepoeppers: kleine marbels uit klei gebakken. Stekkers: stenen of glazen marbels. Bolleketten: stekkers, maar veel groter.

beeld van die eeuwige kladders te vermijden. En, als de inkt in de inktpot op een hoog peil stond, was er ook de kans niet meer dat "brokken" van op de bodem zouden opgevist worden.

Maar de leerkracht had nog ander werk! Ook de brieven zelf moesten in gereedheid gebracht worden. Het was trouwens een hele klus om er voor gans de klas met potlood de nodige lijntjes op te trekken en de kruisjes aan te brengen. Er moest namelijk een kantlijn op, en waar die "Beste..." of "Zeer Lieve..." moest aanvangen, werd met een kruisje aangeduid. Ook op de startplaats van het eerste alinea stond een kruisje. Je begrijpt wel dat, omwille van de zeer uiteenlopende formaten en het soort papier -met of zonder relief- die voorbereiding niet in 'n handomdraai gereed kwam.

Als alle voorbereiding klaar was, kwam dan het groot moment. Eén uur dertig, we waren pas de klas binnen, of alle nieuwjaarsbrieven werden door de juffrouw eigenhandig aan de eigenaartjes uitgereikt. Zo had ze meteen de gelegenheid om stiekem onze handjes te bekijken.

Vorbereidend, had de juf reeds een model-liniering op het bord aangebracht met in 't rood aangeduide kruisjes als startseinen. En, toen verscheen, heel mooi en duidelijk woord per woord op het bord.

Rood van inspanning, zeker een tikje zenuwachtig, en met half uithangende tong die soepel de gevaarlijke bochten mee beschreef, toverden wij het "Zeer Lieve..." op het document.

Vreselijk was het uiteraard, als de juffrouw, bij de eerste controle reeds moest vaststellen dat het eerste kruisje was overgeslagen en de knaap in kwestie aan het tweede kruisje was begonnen. Wellicht nog erger was het dat een "Reste Peter" de top haalde, alhoewel dat nog voor retouche vatbaar was. Verschrikkelijk was het zeker als dan toch een kladder de P van Peter had opgevuld, maar ook dat kon juffrouw Vincent nog wegwerken. Catastrofaal was het natuurlijk als een leerling zelf had opgemerkt dat hij compleet gemist was en heimelijk met een "integom"<sup>14</sup> geprobeerd had om het euvel uit te wissen. Daarvan waren de gevolgen niet meer te helen: een grote matte vlek met een "oogsje"<sup>15</sup> in het midden was veelal het niet te genezen resultaat.

Ik ben echter overtuigd, zoals ik die goede juffrouw Vincent nog voor mijn ogen zie, dat, wanneer zij dat gloeiend gezichtje zag, de bevende handjes en de tranende oogjes, dat de poging om kalm te blijven reeds 75% geslaagd was, en dat zij haar pupil liever moed insprak dan afkeuring te laten blijken. In dergelijke gevallen bleek dan de meest voor de hand liggende oplossing er een stukje papier opkleven en zelf die kleine oppervlakte in te vullen; ofwel, kortweg een nieuw exemplaar aan te vangen. Ik herinner mij in elk geval dat ik thuis eens een ganse brief heb moeten opnieuw schrijven!...

---

<sup>14</sup> Harde gom, inktgom.

<sup>15</sup> Oogsje = een gaatje.

Wanneer de leerkracht een brief "100% in orde" mocht terug krijgen om te lezen, te verbeteren en de potloodtekeningen uit te gommen, zal natuurlijk wel troostend geweest zijn, maar ik denk dat dit in het tweede leerjaar wel eerder een witte merel zal geweest zijn.

Ik herinner mij ook nog, dat bij juffrouw Vincent de nieuwjaarsbrief in een namiddag werd afgehandeld. Het zou misschien wel ideaal geweest zijn om die inspanning te spreiden over twee of drie namiddagen, maar op die leeftijd heeft men dan een "andere hand" wat het pronkstuk niet ten goede komt. Anderzijds waren die briefjes niet zo lang, hoogstens een drie- viertal korte alinea's en bij de aanduiding van de nieuwe kruisjes, kregen de kleine pagadders toch wel even wat rusttijd.

Na afloop werden dan alle brieven ter controle en correctie opgehaald. Voor sommige kinderen, in elk geval voor mij, begon dan 's anderendaags hetzelfde liedje: een nieuwjaarsbrief nl. voor peter en nog eens een dag later, een voor meter; of omgekeerd.

Het leren voordragen, of aflezen van de brieven was natuurlijk ook niet alles! Dit gebeurde vooreerst enkele keren klassikaal, waarbij iedere Jongen op 't einde, zijn naam dubbel luid liet weergalmen. Daarna kreeg iedereen individueel zijn beurt. Fier als een gieter trokken we dan met het document vooraan de klas, goed oplettend op wat de Juf ons weeral ingeprent had: voetjes bij elkaar, een nette buiging, en, om bij 't draaien van het blad geen problemen te hebben, de rechter wijsvinger tussen de twee bladen!

Voor de juffrouw weet ik het niet en voor mezelf herinner ik het niet meer of het steeds terugkerend proza met als sluitstuk "Lichtervelde, 1 januari 1928" niet een vervelende boel was. Maar, vervelend of niet, 's anderendaags en zo een paar dagen na elkaar speelde zich hetzelfde scenario af, ook voor peter en meter natuurlijk.

Ik haal hier een alinea aan van de heer Luc Beuckels over "Nieuwjaarsbrieven uit die goede oude tijd", waar ik me, als ex-onderwijzer, niet 100% kan achter zetten.

"Naar de zeventigerjaren toe hebben de directies eindelijk het onpedagogische van die inspanning ingezien. Voor de jongere ouders en peters en meters mocht dat stukje circus best wegvallen. Met de inkorting van de schooltijd kon dat genre kalligrafie best aan meer zinvoller zaken worden besteed."<sup>16</sup>

Als dan het jaar verre "gesaveld", verre "gecieferd" en bijna "uut en amen" was, dan waren het niet alleen de nieuwjaarsbrieven die ons kinderhart in de ban van het tijdsgebeuren hielden. Neen, echt niet, en voor mij is de tijd kerstmis-nieuwjaar die periode uit mijn kindertijd die mij het meest beroerd heeft en derhalve nu op gevorderde leeftijd de meeste en diepste herinneringen heeft nagelaten.

---

<sup>16</sup> Dat er aan het schrijven van de nieuwjaarsbrieven heel wat tijd gespendeerd werd, beaam ik; maar dat er absoluut geen goede kanten aan waren, wil ik tegenspreken. Hierover uitweiden zou mij te ver leiden; doch als ze mij voor de keus zouden stellen schrijven of niet schrijven zou ik zeker voor het eerste kiezen. Een feit is zeker natuurlijk, dat wie voor het tweede kiest heel wat moeite en last van zich afschudt.

Zo herinner ik mij dat in die tijd in de kapel van " 't Oede Manhuus"<sup>17</sup> vlak voor ons huis, telkenjare zo'n prachtig kerststalletje werd opgesteld. En alhoewel ik met moeder en vader naar de grote kerk ging om de zondagsmis bij te wonen, toch zie ik dat stalletje nog voor mijn ogen staan, want elk jaar rond de kersttijd trokken we even de kapel binnen om het stalletje te bewonderen. Wanneer ik dan vele jaren later in de Uffizi-galerij te Firenze voor de eerste maal "De geboorte van Kristus" van onze Vlaamse meester Hugo Van der Goes bewonderde, kon ik er moeilijk van weg. Dit Vlaamse landschap met gans het gebeuren bracht mij van Italië naar " 't Oede Manhuus" en ik zag weer duidelijk dat kleine stalletje voor ogen, met dat wormpje van een kindje, O.L. Vrouwke, St.-Jozef, de ezel, de os, schaapjes, herders, ruikend hooi en stro, alles in schoon warme kleuren. Neen, dat hier is Italië niet, dat is Vlaanderen, dat is Lichtervelde. Wat moet dat stalletje bij mij, kind, toch een diepe, blijvende indruk en herinnering nagelaten hebben.

Ik ben er later ook enkele keren met mijn leerlingen van het vijfde leerjaar heen geweest en ik vond het zo fijn, om voor dat stalletje over het kerstgebeuren iets te kunnen vertellen. Muisstil stond die grote bende knapen daar en ik ben overtuigd dat mijn uitleg, samen met wat ze voor zich zagen tot in het diepste van deze jonge harten doordrong. Anderzijds wist ik stellig dat dit een van mijn vruchtbaarste godsdienstlessen was. 'n Les, zoals men er in de klas geen geven kon omdat het "beeld" er niet was, een les, die onbetwist een gans leven onbewust blijft doorleven.

En toen ik gedurende en na de oorlog met de kersttijd de zondag de H. Mis in de kapel bijwoonde, zat ik, voor dat stalletje met de voorstelling van dit mysterisch gebeuren: de geboorte van God, onverwijd ook te denken aan de zee die ik in mijn jeugdjaren te Heist en later als jongeling in Blankenberge<sup>18</sup> zo dikwijls mijmerend, onbegrijpend bekeken en bewonderd heb. Heeft de zee niet iets gemeens met de geboorte van de Heiland? Niet even mysterieus? Je ziet het begin, maar niet het einde. Heeft de zee eeneinde? Je bewondert het eindeloos geklots van de golven, het schuimend uiteen spatten van de baren, het aanrollen en wegtrekken van het water, ebbe en vloed, in mei de bloei van het water, en dat steeds, maar steeds terugkerend, steeds maar...altijd opnieuw, altijd hetzelfde, zonder einde...

Oh je, dat stalletje van Bethlehem in " 't Oede-Manhuus"? — Weg natuurlijk, weg is het, wat denk je wel? Weg met 't concilie of met de afbraak van het oude-manhuis?<sup>19</sup> Ik weet het niet, maar weg is het, vernietigd, verbrand wellicht met zoveel andere zaken die eigenlijk ook niet hoefden verbrand te worden. En vervangen? Ja, maar door wat? Door nog geen flauw afkooksel van het vroegere. Vervangen door een onbenullig iets dat zeker niemand, ik zweer het, zeker niemand meer aanspreekt, niemand nog een blik gunt.

<sup>17</sup> "'t Oede Manhuus" = de algemene Lichterveldse benaming voor het Oude Mannenhuis, waar echter ook vrouwen verbleven. Boven de toegangsdeur hing als benaming "Godshuis St.-Jozef". Nu spreekt men van "Het Rustoord".

<sup>18</sup> Mijn peter woonde in Heist en ik bracht daar 3 of 4 grote vakanties door. Mijn studies voor onderwijzer deed ik aan de Rijksnormaalschool te Blankenberge.

<sup>19</sup> Het nieuwe rustoord werd achter het "Oude Manhuis" gebouwd terwijl het oude gebouw er nog stond. Na de verhuis werden de oude gebouwen dan gesloopt. Het nieuwe rustoord werd ingehuldigd op 7 juli 1967.

Een wit beeld van een kindje, hulpeloos zijn handjes uitreikend, dat wel, met een witte O.L.Vrouw, met een even witte St.-Jozef, met een witte os en een witte ezel, netjes belicht met een spotlamp, omdat je wel degelijk zou zien dat alles wit is, proper en afgestoft. Geen stro noch hooi of wat anders ook, tenzij ja, 't is waar ook, een groot hondenhek waar heel het gedoe in berust, opgesteld op witte, ja weerom witte, koude blokken ytonsteen. Geen beetje warmte-uitstraling, alles voelt zo koud aan als 't maar kan; zelfs de vierplankenstal. Planken zijn het eigenlijk niet, die kunnen nog voor wat variatie zorgen, neen,- platen, schoon effen: een achteraan, twee voor de zijanten en een op een derde gescharnierd voor het dak; kwestie van de symmetrie te breken. Koud en nog eens koud. Na de mis gaat niemand meer vooraan om de 'chieke" stal te bekijken omdat er geen leven, geen ziel meer insteekt. De stal die ons moet herinneren -wat iedereen trouwens wel weet- dat we in de kersttijd zijn, maar die niemand, dan ook niemand, ook niet het kleinste kind, maar enigszins beroert.

De kersttijd was ook de tijd van het "lukken bakken". Bemoeide vader zich in de loop van het jaar niet zoveel met de keuken, dat lukken bakken was toch iets dat voor hem was weggelegd. Hij maakte zelf het deeg klaar en zorgde er voor dat tegen de baktijd de Leuvense stove gepast vuur had, intussen had moeder het lukijzer uit de kelder gehaald, netjes afgepoetst en ingesmeerd met, ik meen toch, een aan 'n vork bevestigd stuk spek. Toen kwam het grote moment. Het deeg werd met gepaste hoeveelheid ingegoten en wij waren natuurlijk benieuwd wat dat geven zou. Ik zie ze nog liggen, vaders lukken. Ze hadden een speciale mooie ster-vorm, geen vierkantjes of rechthoekjes zoals deze van Destrooper bijvoorbeeld; neen, neen, ze waren als tekening echt het bekijken waard en ik herinner mij niet ooit elders lukken met deze speciale tekening te hebben gezien.

Wij, de kinderen waren natuurlijk er bij en er rond en getieketakt<sup>20</sup> om ze te proeven. "Als ze koud hebben, warme lukken zijn slecht voor de maag" vermaande ons moeder; maar onze ingoede vader nam er stiekem een van de eerst gebakkenen en gaf ons elk een proevertje. Heerlijk smaakten ze, vaders lukken, en wij kinderen waren er heilig van overtuigd dat niemand zo'n lekkere lukken kon bakken als ons vader. Trouwens de gebuurs die rond kerstdag wel eens binnen kwamen en de nonkels en de tanten die kwamen nieuwjaren zegden het ook "Cyriel, gie kunt toch goe lukken bakken, hoe doeje gie dadde. Gif uus ne kee joe recept." En het waren goede lukken. Het was niet om te flatteren dat nonkels en tantes boften! Je moest ze nog niet eens geproefd hebben. Van zodra moeder de oude metalen koekendoos opende, sloeg 'n lekkere geur je in de neus. Heel begrijpelijk natuurlijk dat vader zijn experiment voor en ook nog na nieuwjaar geregeld moest overdoen om de ledige doos 'weer op te vullen die dan opnieuw hermetisch werd afgesloten om te zorgen dat de lukken knapperend bleven. Ja, waarom zou ons vader eigenlijk geen speciale goede lukken kunnen bakken? Hij was toch de kleinzoon van "bakkertje Vandewalle"<sup>21</sup>. Trouwens in de loop van 't jaar bakte hij toch ook af en toe ons brood. 'k Zie dat ook nog gebeu-

---

<sup>20</sup> Ongeduldig wachtend.

<sup>21</sup> Mijn overgrootvader was Joannes Franciscus Vandewalle, geboren te Izegem. Hij huwde te Lichtervelde bakkersdochter Anna Hostens die echter na een jaar huwelijk overleed. Een tweede huwelijk werd aangegaan met Joanna Francisca Colpaert van Lichtervelde. Grootvader had zijn bakkerij vooraan in de Hoogstraat.

ren. Achter ons huis, in 't bakkot, stond de zak met bloem. Bloem moest vader niet ver halen, die kwam van "Pier Nys"<sup>22</sup> al den anderen kant van de strate.

Als het bakdag was werd in het bakkot alles klaar gemaakt. De oven werd gestookt, de trog klaargezet op twee schragen onder het kleine venster waarboven een minuscuul kadertje met het nummer van de loting van vader<sup>23</sup>. En, terwijl de oven opwarmde werden intussen alle benodigdheden verder bij de hand geplaatst: de pale, den haak, de schreper, en de marmiete voor de bakkerskolen<sup>24</sup>. Natuurlijk werd de trog nog flink uitgekuist.

Als vader zijn handen waste en nog eens speciaal zijn nagels keurde naar eventuele vuiligheid wisten we dat het moment gekomen was om het deeg klaar te maken. Intussen was ik - steeds mijn werk - naar de brouwerij<sup>25</sup> geweest om een kanneke gist en toen begon het.

Maar met de hoogdagen, met kermis en Magriete<sup>26</sup>, dan deed vader er z'n tijd van om koekebrood en rozienebrood<sup>27</sup> te bakken. Voor dat laatste gingen wij naar Verstaetens winkeltje<sup>28</sup> om rozijnen die dan thuis netjes gewassen, verlesen en de staartjes afgeplukt werden.

Het deeg werd dan in ronde of ovale "vorms" gedaan die vooraf goed waren ingevet<sup>29</sup>. Maar ook het deeg zelf werd bestreken<sup>30</sup> om op het brood een mooie bruine "koste" te bekomen. Vervolgens werden de "vorms" afgedekt tot ze in de oven moesten. Geregeld werd de temperatuur van de oven nagegaan en eenmaal witgloeiend werd de marmiete voor de bakkerskolen<sup>31</sup> onder de ovenmuil geplaatst en met de rakelare werden de gloeiende houtresten er in gerakeld en afgedekt. Mooi

---

<sup>22</sup> Pier Nys, eigenlijk Denys, schuin over onze woning. Daar stond destijds een mooie stenen windmolen met gaanderij, zoals er nu nog een staat in Sluis. Hij werd Jammerlijk vernietigd in 1922.

<sup>23</sup> Vader was nog bij de lotelingen. Hij had er zich uitgeloot.

<sup>24</sup> De Pale= houten steel, vooraan verbreed, waarop het deeg werd gelegd om het in de oven te schieten, ook om de gebakken broden uit de oven te halen. Den Haak= lange ijzeren staaf met houten handvat, vooraan plat gesmeed en gebogen om de bakkerskolen uit te rakelen. De Schreper = klein metalen voorwerp om de deegresten in de trog samen te schrepen. Marmiete = grote metalen ketel met deksel om de houtskool in te schrepen. Bakkerskool= houtskool.

<sup>25</sup> Wij hadden dichtbij twee brouwerijen: brouwerij Debaillie en brouwerij Labens die we langs achter gemakkelijk konden bereiken. Daar haalden wij een kannetje natte gist. Droge gist, kwam van bakker Henri Maeseele ofwel van bakker Constant Buyse.

<sup>26</sup> Magriete= Margareta-ommegang.

<sup>27</sup> Rozienebrood= koekebrood met rozijnen.

<sup>28</sup> De familie Verstraete baatte: een winkel uit van koloniaal waren. Ik herinner mij Romanie en Marie die de klanten bedienden, naast Cyriel en Victor. Later woning Jozef Vanhaverbeke.

<sup>29</sup> Zwarte vormen in plaatstaal.

<sup>30</sup> Daartoe gebruikte vader een eierdooier.

was dat, in dat eerder duistere bakkot al die neervallende min of meer gloeiende houtbrokjes spetterend te zien neerploffen in de marmiete.

Toen werden de doekjes een voor een van de vorms genomen. Het deeg was intussen al goed gerezen. En zo werd de ene vorm na de andere met de pale in de hete oven geschoten.

Als vader tenslotte na zekere tijd, terug de pale nam om de vorms uit de oven te halen, begon het in ons bakkotje zo goed te rieken, dat het water ons in de mond kwam. De gist had goed gewerkt. Het koekebrood hing rondom rond lichtjes over de vorm. De ronde koekebroden waren gelijk kleine kortewagenwielen<sup>32</sup>. Doch we konden er natuurlijk nog niet van eten.

Maar als moeder dan rond vier, vijf uur een van de koeke-broden tegen de borst hield en er met het broodmes een kruisteken op sloeg, moesten wij het geen tweemaal gezegd worden dat het etenstijd was. Opgediend met lekker geurende koffie! Of het heerlijk smaakte hoef ik wellicht ook niet te zeggen; te meer, het was een product van vaders handen en ik meen, diep in mijn jonge jongenshart, dat een dergelijk maal voor mij een zekere sacrale betekenis had, iets sacraals inhield. Eigenlijk heb ik nooit nog dergelijke koekeboterhammen gegeten na "vaderstijd". Zo effen als een tafelblad en "nis"<sup>33</sup>! Als men een paar van deze boterhammen gegeten had, kon men er een boer mee van zijn paard slaan.

Wat zaten wij toen gezellig en gelukkig rond de tafel: moeder, vader en de vijf kinderen. Het drong toen zeker nog niet tot ons door dat de tijd snel vliedt en dat vroeg of laat aan deze gelukkige-samenzijn-situatie een eind zou komen.

En kerstavond, die mooie lange winterse avond waarop ons moeder eens wat anders, eens iets speciaals klaar maakte zoals "klakkaards"<sup>34</sup> of waarbij we van bakker Maeseles<sup>35</sup> lekkere eierkoeken op tafel kregen. Het ligt wellicht bij meerdere oorzaken, maar ook de eierkoeken van vandaag zijn niet meer als toen, ze smaken niet meer zo lekker, zijn niet meer zo vers, ze zijn kleiner van formaat, niet meer zo handgemaakt. Ze doen mij denken aan mazout en liggen er nu bij hele hopen, netjes in plastic verpakt !

---

<sup>31</sup> Bakkerskolen = houtskolen, niet volledig verbrand hout.

<sup>32</sup> Kortewagenwielen= kruitwagenwielen.

<sup>33</sup> Nis = vochtig-zacht.

<sup>34</sup> Klakkaards = een gerecht waarbij beschuiten in verwarmde suikermelk gedompeld worden, daarna gedrenkt in geslagen ei om dan in de pan in de boter te worden gebakken.

<sup>35</sup> Bakker Henri Maesele was gekend om zijn eierkoeken die veel groter waren dan de huidige.

Kerstavond, de avond waarop — voor de sfeer - het aansteken van de “gazelucht”<sup>36</sup> later dan gewoonlijk gedaan werd, de avond waarop het familiegebed inniger dan gewoonlijk gebeden werd, de avond die we vulden met het samen zingen van oude Vlaamse kerstliederen<sup>37</sup>: “Sint-Jozef die soude naar Bethlehem gaan... - Nu sijt wel-lekome...- De herdertjes lagen bij nachte...- tenslotte Adeste Fideles, het lied dat ik nog altijd zo mooi vind, mooier, inniger in alle gevallen dan vele van die moderne, nieuwe kerstliederen, misschien omdat het diep in mijn onderbewustzijn bewaard ge-bleven is en dat mij, samen met de andere oudere kerstliederen – door heel veel jon-ge mensen niet meer gekend - aan mijn gelukkige Jeugdjaren doet denken. Dank U, Heer, voor mijn goede ouders die mij al dat onvergetelijk schoons hebben bijgebracht maar het ook lieten beleven en leerden smaken.

Romantiek? Misschien wel. Toch uiterst dankbaar dat ik dit alles zo heb kunnen erva-ren, dankbaar eigenlijk ook omdat ik mij de tijd kan herinneren van voor de radio<sup>38</sup> en zeker van voor de “kijkkast” die verdomd zoveel sfeer, innigheid, saamenhorigheid en gezelligheid uit de huiskamer heeft verbannen. Een indringer die de warme menselij-ke stem van de huisgenoten buiten “gebonjourd” heeft, die het vertellen, het zingen, het samen praten en luisteren naar elkaar verdrongen heeft door een technisch won-der wellicht, dat wel, maar waar geen warmte van uitstraalt, geen ziel insteekt en de “levende doe-mens” brengt tot miserabele vadsige ‘kijk- en luisterslaven”.

Eindelijk was 't dan zo ver. 't Jaar liep ten einde; de laatste dag van 't jaar, Sylvester-dag was er. 's Voormiddags had ons vader ons al op de loop! “Zeg kinders, weet je 't al, ik heb daar juist horen zeggen dat er ne vent op de markt staat met zoveel neu-zen als er nog dagen in 't Jaar zijn.” Rosa die een heel stuk ouder is, wist natuurlijk van wanten, maar wij, “van na den oorlog” waren toch wel enigszins nieuwsgierig om die man met die neuzen te zien. Vader had speciaal de nadruk op die “vowel neu-zen” gelegd zodat ons dat interesseerde en we eigenlijk over die “dagen” minder na-dachten. Of er werkelijk een van ons naar het marktplein geweest is om die man te zien, weet ik niet, ik ben overtuigd van niet; ik in alle geval niet. Misschien hoopten we wel op boodschap gestuurd te worden om aan onze nieuwsgierigheid stiekem te kunnen voldoen,

's Avonds was er dan weer de huiselijke gezelligheid, waarbij toch, als 't goed donker was onze nieuwsgierigheid weeral eens door ons vader op de proef gesteld werd toen hij met de grootste ernst aan moeder vroeg: “Zeg, Julia, eej gie die vint al hoo-ren roepen, 'k peisde lik dak hem da juuste goord he”<sup>39</sup>? Verwondering bij iedereen. “Ne vint, wa foor ne vint”<sup>40</sup>? “Ewel, den dien die hier olle jare in uuz ne notelare zit”<sup>41</sup>. “Neeuw; ... in uuz ne notelare”!? “Olle jare? Wa doet die vint da”? “Hij roept ”k Ben

<sup>36</sup> Op 1 januari 1928 was de elektriciteit er bij ons nog niet. De verlichtingsbron was toen gaslicht, waarvan het kousje een zeer helder wit licht uitstraalde. Ik meen dat wij pas in de loop van het jaar 1928, misschien 1929 elektriciteit in onze woning kregen. In alle geval hadden wij in 1930 onze eerste radio op elektrische stroom.

<sup>37</sup> Er was geen radio, geen tv!

<sup>38</sup> Zie nr. 36.

<sup>39</sup> “Zeg, Julia, hebt ge die man al horen roepen, 'k dacht precies dat ik hem daar net gehoord heb.”

't haast kwiet! 'k Ben 't haast kwiet!" Werden wij een tikje angstig of niet, maar voorzichtig slopen wij met 'n paar naar d'achterdeure om te loeren waar die vent zat, als vader, die 't natuurlijk gezien had, er aan toevoegde. "Bluuf ma bin'n, zie j' niet dat 'n julder pakt"<sup>42</sup>, wat natuurlijk de spanning en nieuwsgierigheid weer deed stijgen. Gans de avond hoorden wij natuurlijk geen geroep, tot dat moeder d'achterdeure opende, eens kwansuis rondkeek en geruststellend meedeelde dat er gene vent te zien was, noch op de koer, noch in de notelare en dat we gerust naar bed konden gaan. "Da's rare da m'hem niet goord heen" zei vader, " je zal vand'jare doo gegaan zien, je ligt garantie aan Pe Bohees; alli, slap nu ma zeere. Got seentje e bewaarge"<sup>43</sup>!

's Anderendaags, nieuwjaarsdag! Wanneer wij, bengels, beneden kwamen sloeg de verse koffiegeur ons reeds aangenaam in de neus, de stovepot stond roodgloeiend en verse "vooroorlogse" eierkoeken lagen reeds op ons te wachten!

Afscheid van het oude daar en begroeting van de nieuwe tijd gebeurt in elk gezin 'op nieuwjaarsdag. Tegenover verder afwonende familieleden en kennissen mag dat later, maar zeker mag de nieuwjaarsmaand niet voorbij schipperen of de wensen tellen niet meer; zo zegt men het toch!<sup>44</sup>

"Zalig en gelukkig nieuwjaar, moeder, vader!" Dat was natuurlijk de eerste begroeting van het jaar, om, daarna vlug aan de slag te gaan aan tafel en de eierkoeken te proeven.

Kort na het ontbijt stonden wij dan getieketakt om onze nieuwjaarsbrief op te zeggen (voor te lezen), een geplogenheid tot aan de plechtige communie. 't Werd een beetje een plechtig, in alle geval een niet dagelijks voorkomend licht aandoenlijk moment. De stoelen werden in een halve cirkel gezet en iedereen nam plaats, Toen kwam het: een mooie buiging, gevolgd door – een beet je zenuwachtig -de lezing van de brief waarin men moeder en vader beloofde zijn best te doen om gedurende het begon-

---

40 "Een man, welk een man?"

41 "Hewel, deze die hier elk daar in onze notelaar zit." De bijgebouwen van onze woning zijn achteraan links en rechts verder gebouwd dan de kuip van de woning, zodat er een soort hoefijzervormige binnenkoer is, open langs de zuidkant. In die ruimte bevond zich destijds een grote notelaar.

42 "Blijf maar binnen, zie de niet dat hij jullie meeneemt."

43 "Dat is eigenaardig dat we hem niet gehoord hebben" — "Hij zal dit jaar gestorven zijn, hij ligt heel zeker aan Pe Bohez". Slaap nu maar vlug. God zegene en beware u". Typisch Lichterveldse spreuk. Pe Bohez, wagenmaker, woonde destijds op de hoek Boomgaardstraat - Hoogwielkestraat. Nu Gabriel Fiems; dus juist voor 't kerkhof. Vandaar het Lichtervelds gezegde voor iemand die op 't kerkhof ligt: Hij of zij ligt aan Pe Bohez'.

44 Januari = nieuwjaarsmaand. Januari komt van de Romeinse god 'Janus'. Hij wordt afgebeeld met twee gezichten, het ene naar voren, het andere naar achteren kijkend. Als god van de maand januari markeert hij dus de overgang van het ene jaar naar het andere, van het verleden naar de toekomst. Hij is ook de god van de morgen, de god van alle begin. De maand januari is door de Kerk gekerstend: 1 januari: Besnijdenis - 2 januari: De Zoete Naam Jezus – 6 januari: Driekoningen - 10 Januari: H. Familie - 13 januari: Doopsel van Jezus.

nen jaar een brave, gehoorzame jongen te zijn en om naarstig te leren op school, tenslotte werd vader en moeder een goede gezondheid toegewenst en hiernamaals het eeuwig leven. Dat alles vanwege "Uw dankbaar zoontje, Georges. Lichtervelde 1 januari 1928."

Van emotie pinkte moeder natuurlijk een traan weg en vader, eigenlijk ook niet onberoerd, vond het een mooie brief, goed voorgedragen en schoon geschreven.

Daarna werden de nieuwjaarsgeschenken overhandigd. Iedereen bleef met zijn geschenken netjes rond de tafel zitten, en een voor een, te beginnen met de jongste werden de geschenkjes uit de doosjes of papiertjes gehaald. "Een voor een" zei moeder. Dat hield er natuurlijk een beetje de nieuwsgierigheid en de spanning in. Voor de kinders waren de geschenkjes meestal gebruiksvoorwerpen of een of ander kledingstuk. Om een gepast geschenk te vinden voor moeders vader hadden wij de hulp van onze grotere zus Rosa. Wat waren wij innig gelukkig als we moeder ons geschenk konden aanbieden: een zoetekoeke: geen gewone rechthoekige, vierkante; neen, een hartvormige met een in suiker gegoten opschrift "Zalig nieuwjaar" en afgeboord met guirlandes; en tot haar verrassing, nog een paar kousen op de koop toe. Vader kreeg van ons zijn traditionele fles "kort'n drank", ne nieuwe plastron en een kilo goeie boerentabak. Moeder schonk hem een glimmende "ecume de mer"<sup>45</sup>. Dat waren zo de nieuwjaarspresenten die praktisch elk jaar terug keerden.

's Middags aten we lekkere soep, gevolgd door "Keun met pruun'n," Ons moeder kon dit verdorie lekker klaar maken, met een donkere bruine saus, bereid met kalisie-bier van Debailies of piro van Bevernagens<sup>46</sup>. Als dessert kwam dan een gele vanillepudding in visvorm. Het was een vaste bibberende pudding met of zonder bruine koeken er in, die met een mes uit de omgekeerde vis in dikke schijven gesneden werd en die wij op een vers bord geserveerd kregen. Ik herinner mij dat wij ook een paar maal, om geen verse tallooren<sup>47</sup> te moeten aanwenden en om de afwas te sparen, wij de gebruikte talloor omkeerden en op de onderkant ervan het stuk pottienk<sup>48</sup> aangeboden kregen.

's Namiddags trokken we dan naar "'t Ollemeulntje"<sup>49</sup>, te voet of met de auto, naar gelang de weersomstandigheden. Daar woonden de ouders van mijn moeder nl. Smetje Messeyne en de Smettinne, Triene van Smetjes. Zo noemden de Onledemolen-bewoners grootvader en grootmoeder. Wij zegden dat natuurlijk niet. Voor ons was het pitje en meter. Emiel Messeyne was een smid, een klein olijk manneke, vandaar de naam Smetje, Pitje. Hij had gestudeerd aan 't pensionaat te Torhout, doch had er de voorkeur aan gegeven, zoals zijn vele voorzaten en familieleden, smid in

<sup>45</sup> Ecume de mer = pijp in meerschium met mooie amber-gele staart en roze kop.

<sup>46</sup> Brouwerij Jozef Debailie brouwde een bruin tafelbier dat naar zoethout (kalliesje) smaakte en Hector Bevernagie brouwde zijn bekende donker bruine piro die enigszins sterker was.

<sup>47</sup> Tallooren= teljoren, eetborden.

<sup>48</sup> Pottienk = pudding.

<sup>49</sup> 't Ollemeulntje= de Onledemolen, wijk te Gits langs de kant van Lichtervelde. De naam heeft te maken met de heerlijkheid 'Onlede' en daar op "de hoogte" stond vroeger een molen.

plaats van onderwijzer te worden. Hij was zo'n beetje de raadsman en de toevlucht van gans het gehucht. 't Gebeurde ook wel eens dat de baron<sup>50</sup> de zondag op bezoek kwam. 't Was dan al "Frans" dat de klokke sloeg en er werd gepalaverd over ik weet niet wat. Toevallig binnen komende geburen verstonden daar geen "gebenedied" woord van. Meter kon de gang van het gesprek niet volgen, maar hier en daar begreep ze er toch wel iets van, zodat ze in veel gevallen wel wist waarover het gesprek liep. Meter was een Cornette, zij was afkomstig van Hooglede, de Geete; een streus rijzig vrouwmens, de oudste uit een groot boerengezin. "Metje" zou zeker, gezien haar gestalte en lichaamsbouw, niet gepast zijn. Zij was mijn meter, en daar was ik blij om. 't Was een fiere preuse vrouw die hield van orde en netheid. Gans de woning was proper en net onderhouden: het koperwerk werd geregeld gepoetst en opgeblonken met koperkuus, de stove regelmatig met stovekuus behandeld, de ruiten netjes gewassen en afgezeemd, en haar linnenkast mocht zeker gezien zijn, zowel qua netheid en properheid als qua orde.

Wekelijks werd de vloer "gescheurd"<sup>51</sup> en bestrooid met heel fijn duinzand dat, ik meen met de borstel, tot mooie arabesken werd geveegd. Ik weet dat alles zeer goed, want het laatste daar van de oorlog, vanaf oktober 1943 was ik daar ondergedoken<sup>52</sup> en heb ik het doen en laten van meter van heel dicht kunnen volgen.

Het spreekt vanzelf dat, als wij 's namiddags toegekomen waren, dat na de nieuwjaarswensen, het moment aanbrak om de nieuwjaarsbrief voor te lezen. Ik voelde mij toen wel een beetje op mijn ongemak, want intussen waren nonkels, tantes, kozientjes en nichtjes aangekomen, maar ik had toch de aanmoediging dat ik alleen niet was om een nieuwjaarsbrief af te lezen, want na mij kwamen anderen aan de beurt. Allen werden door iedereen geprezen en toen kwam het moment van de overhandiging van de geschenken. Meter kreeg van mij elk jaar een paar goede, warme, gevoerde pantoffels en daar was ze uiterst tevreden mee.

Intussen werd door de tantes en nonkels kaart gespeeld terwijl neefjes en nichtjes onder elkaar stoeiden dat horen en zien verging. Kort daarop werd de koffie en de lukken opgediend. De nonkels, vader en pitje slurpten hun koffie die ze aangelengd hadden met rum. "Een goeie 'bistoel' doet altijd ergens deugd" zei pitje, "hij doodt de microben". De tantes, moeder en meter hielden het bij de geurende koffie en de lukken.

---

<sup>50</sup> Op de Onledemolen, in het bos voor het station, bevond zich het kasteel van baron de Pélichy, thans ingenomen door Dominiek Savio; af en toe kwam De Pélichy daar wel eens een week-eind verpozen.

<sup>51</sup> Gescheurd= betekent hier geschrobd.

<sup>52</sup> (in de oorspronkelijke tekst is de volgorde der voetnoten hier wat in het honderd gelopen en de situering van de onderduiking ontbreekt)

Wat later op de namiddag moesten wij aan tafel, de kinderen afzonderlijk. Meter haalde toen een kanjer van een vollaard<sup>53</sup> uit de spiende<sup>54</sup> zo ne kastar<sup>55</sup> van ongeveer een meter lang waar drie patacons ingeprent zaten. Waarschijnlijk was deze vollaard besteld bij gebuur bakker Alberic Bossier, maar of hij dit soort lekkernij zelf bakte weet ik niet. In elk geval, de patacons, hoe graag we ze ook hadden meegenomen, kregen we niet. Die moesten terug naar de bakker. Zo zegde het meter in elk geval. Wellicht wilde zij ruzie en jaloezie onder het jonge volkje vermijden!? Meter sneed dan de vollaard in tamelijk dikke sneden, en het smullen kon beginnen. Bij het einde schoot er van de vollaard praktisch niets meer over! En dan riep een van de nonkels: "Zeg ne keer, moeder, haal maar nog één uit de spiende, we gaan d'raan voort doen." Dat was plagerij natuurlijk, maar meter liet zich niet uit haar lood slaan, ze vond dat nonkel niet meer zou dood gaan van den honger.

Heel lang bleven we niet. Met nieuwjaar zit men in de donkere zes weken, de dagen zijn kort, 't is vroeg donker. Als meter de petroleum-kinkee<sup>56</sup> ontstak begonnen wij kort nadien onze matten op te rollen.

Nu kunnen wij niet meer gaan nieuwjaren, Pitje is reeds 54 jaar, meter reeds 44 jaar in d'eeuwigheid. Mooie herinneringen zijn onze enige troost...

---

<sup>53</sup> Vollaard: Koek gebakken uit deeg van het fijnste meel, in een eigenaardige vorm: langwerpig, dikker in het midden en met aan elk uiteinde een klein rond broodje. Boven op de korst steekt in het middendeel een grote en op ieder uiteinde een kleine patakon. In Brugge en aan de kust genoemd "Engeltje Gabriel" en in de Ardennen "Petit Jesus".  
Patakon: ook genoemd vollaardsteen. De mooie waren uit Henegouwen afkomstig en gebakken in pijpen. Goedkopere exemplaren zijn uit gips en worden dan beschilderd.

<sup>54</sup> Spiende: kast onder de trap.

<sup>55</sup> Kastar = in deze betekenis: een kanjer.

<sup>56</sup> Kienkee komt van het franse woord quinquet. Eveneens sprak men van een "lampebil" wat afgeleid is van "lampe Belge", petroleumlamp. Er was geen gasleiding op de wijk.